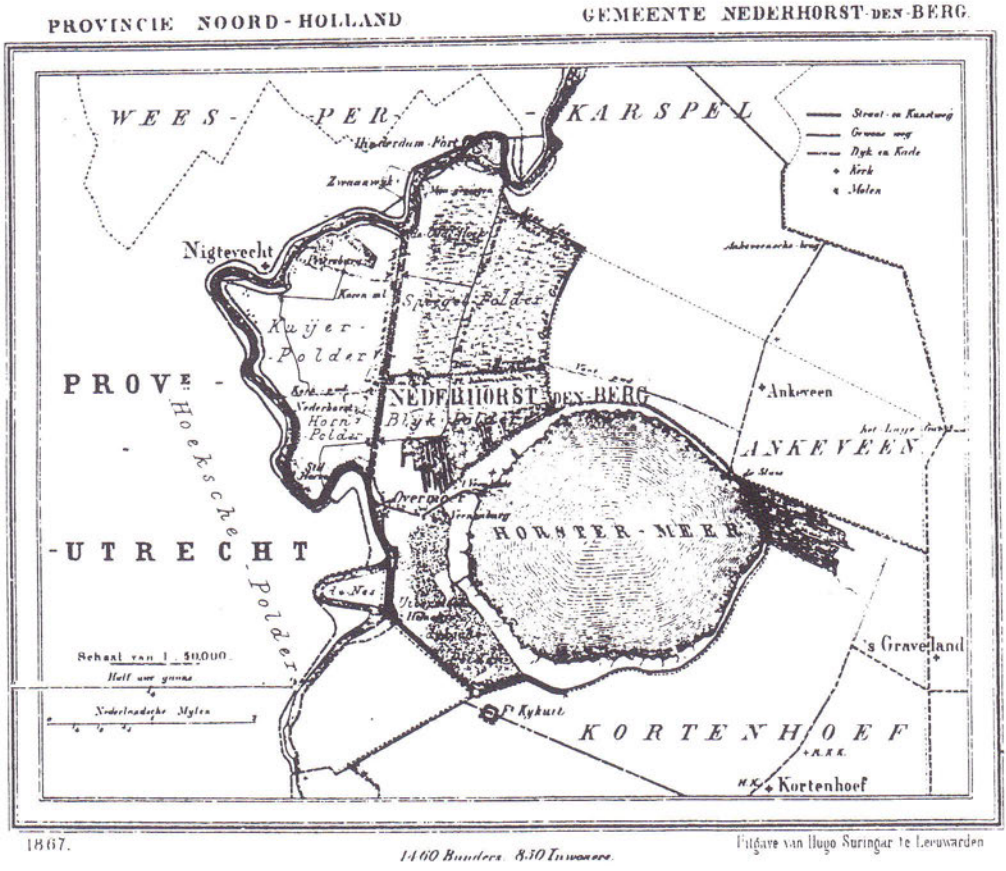
HISTORISCHE KRING

NEDERHORST DEN BERG

dec. 1991 • ◄•► • nr. 4

HISTORISCHE KRING - NEDERHORST DEN BERG

BESTUUR

Voorzitter	J.E. Jansen Pieter de Hooghlaan 23 1394 GJ NdB, tel. 02945-4152
Secretaris	W.J. van Deutekom Uiterdijksehof 14 1394 JM NdB, tel. 02945-3343
Penningmeester	K. Scherpenhuijsen Overmeerseweg 76 1394 BE NdB, tel. 02945-1727
Alg.adjunct	G.W.C. Verheul Middenweg 24 1394 AK NdB, tel. 02945-1911
Leden	J.F.A. Baar Kerkstraat 6 1394 CX NdB

REDACTIE	G.J.M. Baar Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 02945-4368
	T. Griffioen Kuijerpad 6 1394 DA NdB, tel. 02945-4106
	J.F.A. Baar Kerkstraat 6 1394 CX NdB
LIDMAATSCHAP	ƒ 25,-- per jaar Bankrekeningnr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg girorek.nr.van de bank: 368387

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Opgericht: januari 1988

Jaargang 1 - nummer 4 december 1991

INHOUD:

PAG: 87 – Mededelingen en berichten

PAG: 90 – Verslag bezoek Fort Hinderdam (G. Verheul)

PAG: 92 – Verslag monumentendag (W. van Deutekom)

PAG: 93 – De Vechtbrug aan de Hinderdam (Els N.G. van Damme) deel 3

PAG: 98 – Over een pillegift en een ongedoopte bruidegom (J. Kloosterman-Dekker)

PAG: 101 – Meer over dominee Poeraet (G. Verheul)

PAG: 104 – Waterbeheersing, deel 2 (K. Scherpenhuijsen)

MEDEDELINGEN & BERICHTEN

De jaarlijkse ledenvergadering zal gehouden worden in januari 1992.

***

Door het bedanken van bestuurslid D. van Wichen is er een vacature in het bestuur. Kandidaten voor het opvullen van deze vacature kunnen zich aanmelden of aangemeld worden tot 14 januari a.s. bij de secretaris.

***

Naar aanleiding van de expositie "40 jaar zandwinning" hebben we 15 nieuwe leden kunnen inschrijven. In deze editie vindt u een ledenopgaveformulier. Als u dit wilt doorspelen naar mensen die geinteresseerd zijn in de Historische Kring dan kunnen we in ons eerste nummer van 1992 ongetwijfeld weer melding maken van een flinke ledenaanwas. GROTE KANS, DAT DAN HET 100STE LID KAN WORDEN INGESCHREVEN!!

***

Als u uw contributie over 1991 nog niet betaald hebt, wilt u dat dan zo spoedig mogelijk doen? Voor 1992 mag u gerust ook al overmaken!!

***

Er zijn nog setjes oude ansichtkaarten, 12 stuks voor VIJF GULDEN, via het secretariaat te koop!

***

Het rapport van het Monumenten Inventarisatie Projekt (MIP) over de periode 1850 – 1950 nadert de voltooiïng. Wij houden u op de hoogte.

***

gereedschappen, reclamemateriaal, bouwtekeningen, gegevens over machines en apparatuur, kortom alles wat het verhaal "van blekerij tot wasserij" kan verduidelijken is welkom.
Denkt u niet te gauw: "Och wat ik hier heb zal wel niet zo belangrijk zijn". Het zal beslist een stukje zijn van de puzzel die zo compleet mogelijk gemaakt moet worden.
U hoeft uw origineel niet af te staan (natuurlijk mag dat wel), kopiëen zijn net zo welkom!
Wij rekenen op veel medewerking en zijn zeer benieuwd.
Kees van Huisstede, Esdoornlaan 16, tel. 3407
Ruud Verkaik, Fazantelaan 17, tel. 4317
Jan Baar, Kerkstraat 6, tel. 4309

***

Mevr. Schilder, Weth. Bloklaan 16 (tel. 3691) verzamelt knipsels over onze gemeente. Ze heeft de beschikking over De Gooi- en Eemlander en de reclamebladen, die in de gemeente worden verspreid.
Als u in andere kranten, tijdschriften of publicaties iets aantreft over NEDERHORST DEN BERG wilt u dit dan bij mevr. Schilder bezorgen. Een copie is ook prima!
Bij voorbaat dank.

***

Kopij voor het volgende nummer graag vóór 19 januari 1992 inleveren bij de redaktie.

***

Wie heeft er een exemplaar van de uitgave: "De Horstermeer 100 jaar droog" (1982) en wil dat schenken voor de "BIBLIOTHEEK" (in opbouw) van de Historische Kring?

***

Door schenking is de Historische Kring in het bezit gekomen van:

- 1 exemplaar van het "Prentenboek van Nederhorst en herinneringen uit grootmoederstijd" door J. Snel e.a.
- 2 platen ontspiegeld glas van R.J. Baar.
- het boek "Een paar HOLLE VOETEN voor de kinderen van Jannetje van Hilten . De geschiedenis van een noodlijdend Ankeveens gezin en de hulp van de plaatselijke Diaconie, van 1740-1784", door Willem van Hilten, van de Historische Kring "In de Gloriosa" te 's Graveland.
- Kranteknipsels betreffende Nederhorst den Berg uit de periode 1960 - 1980, van de Historische Kring te Loosdrecht.

Heeft u iets dat interessant is voor onze Kring, of dat u door ons wilt laten behoeden voor verloren gaan, dan vernemen wij dat graag van u.

***

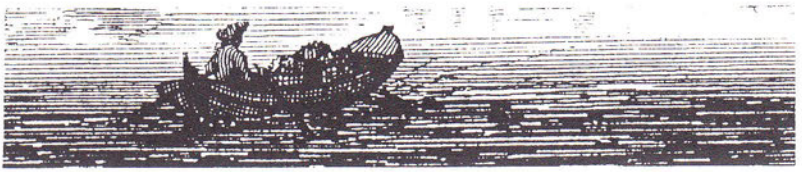
ACTIVITEITEN/WERKGROEPEN
Werkgroep DOCUMENTATIE

Nu het projekt "40 jaar zandwinning" is afgesloten heeft de werkgroep besloten zich te gaan richten op de geschiedenis van de "BLEEKERIJEN EN WASSERIJEN".
Dit echt Bergse onderwerp zal zeker velen aanspreken.
Wij verwachten dan ook zeer veel respons van Bergers en ex-Bergers.
Als u in het bezit bent van gegevens, van welke aard ook, die betrekking hebben op de ontwikkeling van deze bedrijfstak, dan zijn wij daar bijzonder in geïnteresseerd.
Foto's, verhalen, documenten, gegevens uit de overlevering, krantenknipsels, films, dia's, interviews, boeken en artikelen

VERSLAG BEZOEK FORT HINDERDAM. G. Verheul

Vrijdag 19 juli jl. bracht de Historische Kring een bezoek aan de "Overmeerse Schans", het eiland in de Vecht bij de Hinderdam, dat met zijn verdedigingswerken een belangrijke rol heeft gespeeld in onze vaderlandse geschiedenis. Het eiland is ontstaan door het afsnijden van een grote meander in de rivier, te vergelijken met het ontstaan van o.a. het Realen Eiland.
Bij het begin van onze jaartelling was de Vecht, als zijarm van de Rijn, de voornaamste verbinding van Utrecht met de open zee. De Romeinen zijn hier langs gevaren en daarna de Vikingen. Vele buitenlanders zouden nog volgen! Maar voor de bewoners van de nog onbedijkte kleigronden in het stroomgebied was die open verbinding een voortdurende last. Tot in Utrecht ondervond men de invloed van eb en vloed, om van opgestuwd zeewater maar te zwijgen. Voortdurende twisten tussen Holland en Sticht resulteerden tenslotte in de aanleg van een sluis bij Vreeland (1326). Die heeft het maar DERTIG jaar uitgehouden.
Inmiddels was ook de bedijking op gang gekomen. Die Vreelandse sluis verloste de omwonenden van de benedenloop van de Vecht niet van de wateroverlast. En zo werd op het uiterste puntje van het Utrechtse gebied de Hinderdam aangelegd (1327). Een eeuw later wordt daar dan de sluis gebouwd.
En ter bescherming van die sluis komt er op het eiland een verdedigingswerk dat voornamelijk uit zand en hout zal hebben bestaan.
Niet uitgesloten dat de Romeinen, die bij Muiden al een tolhuis hadden, hier ook al zaten!
Pas in 1673 wordt de zeesluis bij Muiden gebouwd. En daarmee is die van de Hinderdam overbodig geworden. Die wordt dan ook opgeruimd.
Maar het eiland krijgt in dat jaar een echt fort, een schans met "gemolieerde ravelijnen, batterijen en een Commandeurshuijs". De schans maakt nu deel uit van de waterlinie. Helaas, nog datzelfde jaar valt de schans in handen van de Fransen, die onderweg ook het dorp Overmeer platbranden. De Fransen vertrekken. De schans wordt weer hersteld. Maar dan komen de Pruisen. Tijdens de twisten tussen

prinsgezinden en patriotten veroveren de Pruisen met een klassieke krijgslist de schans (1787). Engelse troepen hebben er gezeten (1794).En in 1813 nog de Kozakken!.
In de 19e eeuw is de schans verscheidene malen verbeterd en versterkt. In 1934 zijn er nog bunkers bijgebouwd met het oog op de verdediging van de Nieuwe Waterlinie. In 1940 kwamen de Duitsers die vanwege de verbeterde methode van oorlogvoering geen belangstelling hadden voor de schans. Het eiland is nu in beheer bij "Het Noord-Hollands Landschap", als natuurreservaat, rustplaats voor vogels en vleermuizen, beschermd gebied voor enkele zeldzame plantensoorten en veel brandnetels.
Hoog geboomte onttrekt de nog aanwezige bouwwerken aan het gezicht. Er staan zwaar ommuurde manschappen- en officiersverblijven, latrines, een keuken en een ingenieus waterleidingsysteem.
Hoelang nog? Want de boomwortels groeien dwars door de muren heen. Menig Berger heeft in zijn jonge jaren op dit "schateiland" gespeeld. Misschien wel juist omdat het streng verboden gebied was! Veel waardevols is verdwenen: antieke tegels, hang- en sluitwerk, goten.
Dit historisch plekje verdient een beter lot.

VERSLAG MONUMENTENDAG

W. van Deutekom

Ter gelegenheid van de vijfde jaarlijkse "Open Monumentendag" die zaterdag 14 september jl. in het hele land is gehouden, hadden de gemeenten Maarssen, Breukelen, Loenen, Nederhorst den Berg, Weesp en Muiden samen een "MONUMENTENROUTE" door onze prachtige Vechtstreek uitgezet.

Dit gezamenlijk initiatief is een groot succes gebleken. De tocht die wandelend, per fiets, boot, bus of auto gemaakt kon worden, voerde langs een groot aantal monumenten waaraan ons gebied zo rijk is.

In samenwerking met het gemeentebestuur heeft onze Historische Kring zich ingezet voor het "bemannen" van de informatiepost en voor deskundige uitleg in de beide kerken, waar de orgelbespelingen deze monumentale gebouwen tot leven wekten.
Op het bordes van kasteel "NEDERHORST" zorgde Crescendo voor een sfeer uit vroeger tijden,die velen lokte tot een wandeling door de kasteeltuin. De door onze Kring, op de zolder van de Werkplaats verzorgde expositie van prenten en ansichtkaarten - waaronder de gemeentelijke collectie prenten van Petersburg - trok zo'n 50-tal belangstellenden.

Al met al heeft Monumentendag 1991 - zeker ook door het prachtige weer - veel mensen op de been gebracht en hen doen genieten van het vele moois dat onze omgeving te bieden heeft.

DE VECHTBRUG AAN DE HINDERDAM
(1780-1819) deel 3 Els N.G. van Damme

Op 9 april 1777 bereikt de Staten van Utrecht een verzoek van de heer Joan Hope, heer van Nederhorst van 1774-1784, om toestemming tot het leggen van een ophaalbrug en tegelijk voor het vorderen van Tol- of bruggeld daarvoor. Het argument was 'dat verscheijde bewoonders van omleggend district den supplent hebben doen declareeren, dat zij wel wenschten, dat tot facilitering van den overtogt, daar ter plaatse een brug over de Vegt wierd gelegt, dat hetselve soude verstrekken tot een considerable veraangenaaming van het district de passage seer soude bevorderen en voor die geen welke over en weeder landerijen soude willen gebruijken veel gemak aanbrengen'.
Hij had het over de Hinderdam, maar daar was niet iedereen het mee eens. De strijd tussen de verschillende belanghebbenden van ponten zet zich voort. Waar eerst werd gestreden om de plaats van de ponten, vindt nu de strijd plaats om de plaats van de brug. Volgens een memorie van Johannes van Westenhout, landmeter bij Den Edelen Hove van Holland 'komen daartoe twee Plaatsen in aanmerking: 1e. de eene aan de Buitenplaats Petersburg, Hofstede van den WelEd. Heere Graafland, 2e. de andere aan het Fort Den Hinderdam ter plaatse alwaar tegenwoordig de Pont gelegen is'. Dat blijkt volgens het kaartje, ontleend aan het bestek (fig. 3) te zijn voor het pand Hinderdam 16.
Er zijn voors en tegens, maar 'uit al het geproduceerde blijkt dat men om uit de twee opgegeeven plaatsen tot het beste te verkiezen, in consideratie moet nemen dat men met de Brugge aan Petersburg te leggen 1e de weg naar de Gainbrugge 1/5 verkort, 2e de combinatie tusschen Nichtevegt en Nederhorst gemakkelijk maakt en ten 3e langs het Gainwater een aangename vaart aantreft.
De Inconvenienten daar en tegen zijn dat de Rivier daar ter plaatse dieper is circa 8 voet (±2.40 m) als op de andere plaats en de grond zoo goed niet.
Legt men de Brugge aan de Hinderdam, men haalt het onderhoud van een Schouw of Schuitje uit, dat anders daar moet

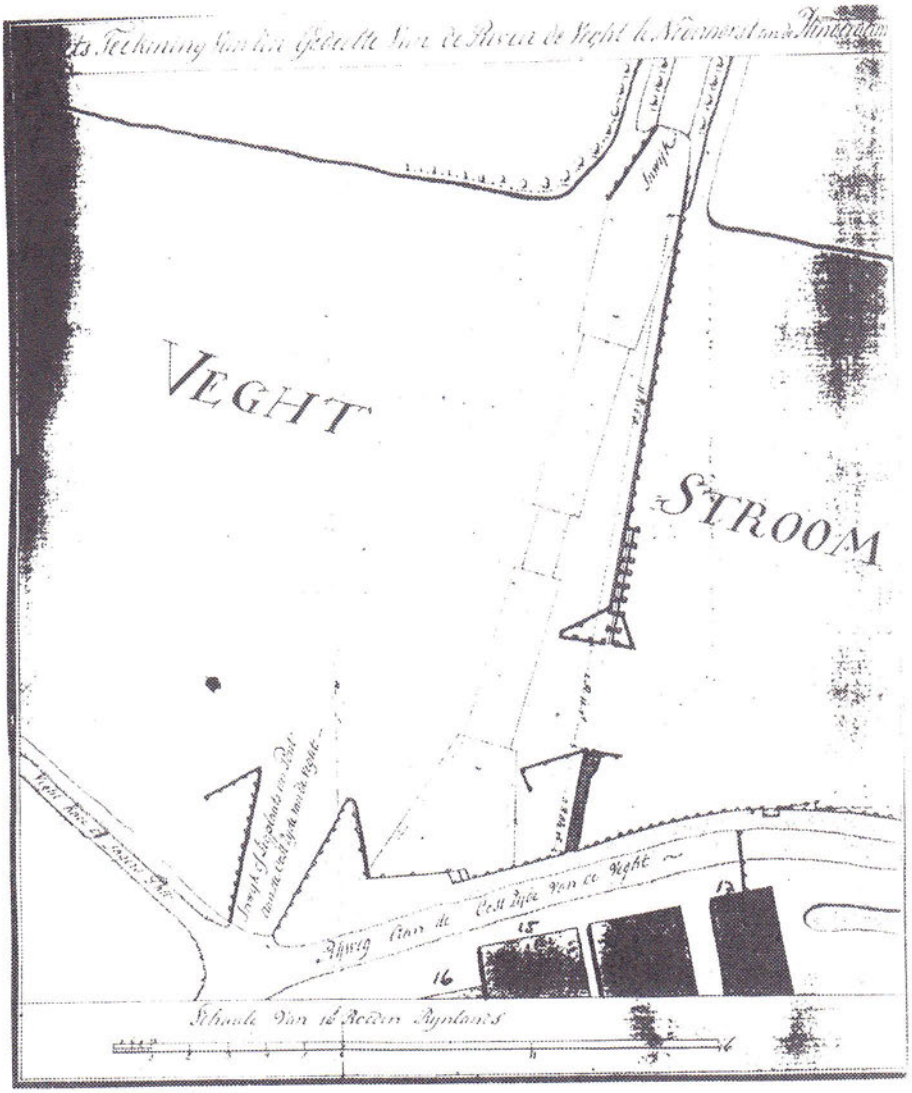

Fig.3, Ligplaats van de veerpont en plaats van de Nieuwe Brug aan de Hinderdam. De cijfers bij de panden duiden de huidige huisnummers aan. Het pand tussen 15 en 17 is in 1966 afgebroken.

gehouden worden. Men vindt weinig diepte en goede grond. 't Is waar, de Rivier is daar omtrent 20 voet (6m) breeder als aan Petersburg, dog dat kost maar wat meerder planken. De weg naar de Gainbrug word zeker 1/5 vergroot dog men passeert dan ook te gelijker tijd de Stad Weesp (op weg naar Amsterdam EvD).
De kosten:
Aan Hofstede Petersburg ƒ 11.000,--
Aan het Fort Den Hinderdam ƒ 9.670,--'.

Het werd de Hinderdam. Op 25 april 1780 kome de Burgemeesteren van Utrecht en J. Hope overeen om de brug aan te besteden. De stad Utrecht draagt eenmalig bij de somma van ƒ 1.500,--. De aanmemer Dirk van Dam neemt het werk op zich voor ƒ 12.671,--. Volgens het bestek wordt het een houten brug, lang 150 Rijnlandse voeten (ca 46,5 m) en hij wordt gelegd op dezelfde plaats waar vroeger de sluis lag, dus voor Hinderdam 15 (fig. 3). In deze figuur zien we ook de drijfbomen die in de rivier lagen om de tolheffing op de scheepvaart mogelijk te maken. De lijn over de rijweg duidt de "Utrechtse Tol" aan die naar alle waarschijnlijkheid gevestigd was in het huidige pand Hinderdam 17. De brug zag eruit als in fig 4., ontleend aan het bestek.

De brug zou geen lang leven beschoren zijn. Er was een zeer drukke vaart en vermoedelijk veel aanvaringen en beschadigingen. In 1818 blijkt de brug al totaal onbruikbaar. Op 24 october 1819 werd de Heer Haersma, Heer van Nederhorst de Berg van 1807-1825, door de Burgemeesteren der Stad Utrecht gemaand nu eens eindelijk schriftelijk te rapporteren over de schade aan de brug die al dadelijk na 1780 was ontstaan en levensgevaarlijk was bij de inning van de tolgelden. De zaak is kennelijk hopeloos, want in datzelfde jaar 1819 wordt de brug geamoveerd, hij heeft dus slechts 37 jaar bestaan.

In een vergadering van het gemeentebestuur op dinsdag 29 mei 1821 wordt met spijt op de afbraak van de brug toegezien; er wordt gesuggereerd dat jaloezie de achtergrond zou zijn van de verwaarlozing. Men spreekt over een nieuwe brug,

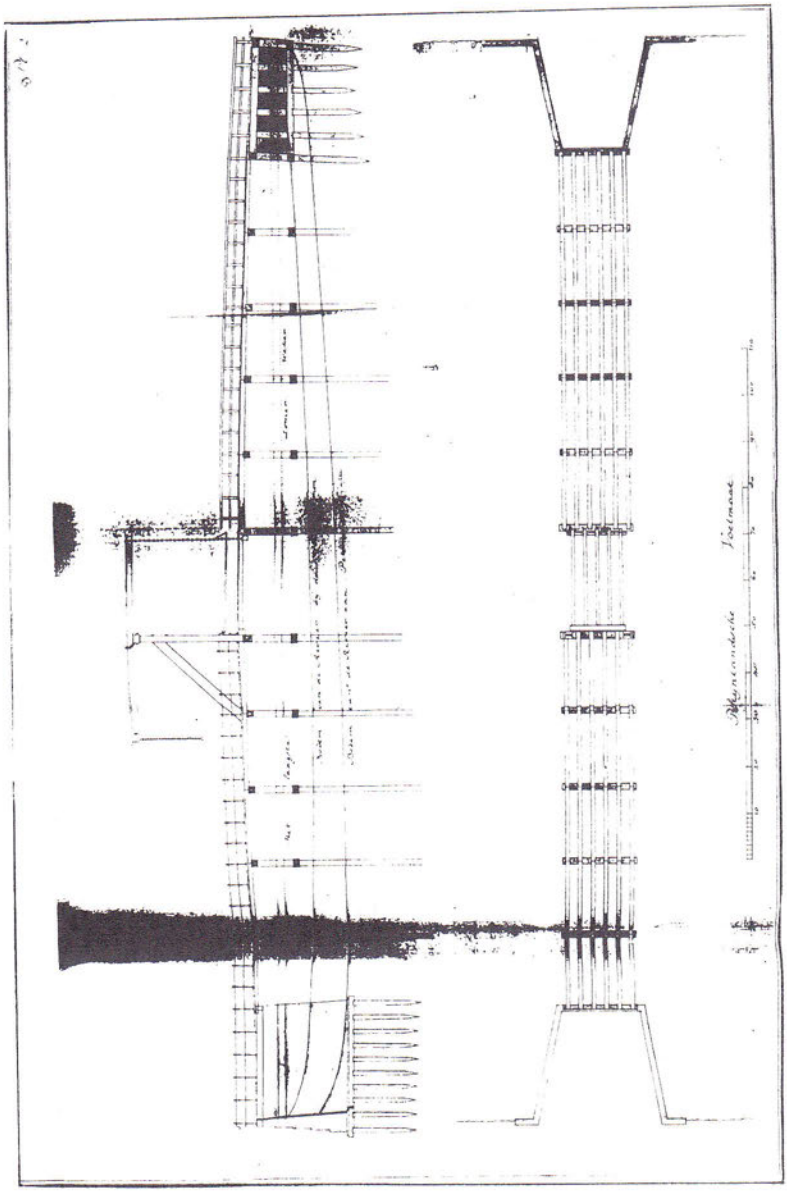

Fig. 4. Bestek-tekening van de brug aan de Hinderdam

of aan de Hinderdam, of aan de Torenweg. Er is nooit iets van gekomen. Gedeputeerde Staten van Noord Holland beslissen op 19 september 1821 dat de Nieuwe brug over de Vecht niet doorgaat. Pas in 1934 komt de brug over de Vecht in de provinciale weg tot stand (mond.med. I. Kemperman) en is Nederhorst uit zijn isolement verlost.

Noten:

1. J. Krol, De geschiedenis van Nederhorst den Berg, 1949
2. F. Cladder, Hinderdam. T.V.E. 5, p.98-104, 1987
3. M. Donkersloot-de Vrij, De Vechtstreek, 1985
4. Gem.Archief Ned.den Berg 144 en 145, Hilversum. Hieraan zijn de meeste gegevens over schouwen en brug ontleend.

(Het eerste en tweede gedeelte van "De Vechtbrug aan de Hinderdam" is in de nrs. 1 en 2 van de uitgave van de Hist. Kring gepubliceerd).

OVER EEN PILLEGIFT EN EEN ONGEDOOPTE BRUIDEGOM

J. Kloosterman-Dekker

Uit de nummers 1 en 2 van dit tijdschrift blijkt dat er te Nederhorst den Berg in de Ned. Herv. Kerk predikanten hebben gestaan die stof tot schrijven geven. Tijdens mijn werkzaamheden in het streekarchief te Hilversum, waar ik de notariele en oud-rechterlijke archieven van Nederhorst den Berg toegankelijk maak, kom ik ook af en toe namen van Bergse dominees tegen.
In het boek "De geschiedenis van Nederhorst den Berg" door J. Krol worden de predikanten genoemd vanaf 1765 tot 1949. De eerste in deze rij is ds. Henricus Rappardus die, na zijn emeritaat in 1801, het kasteel kocht en dus Heer van Nederhorst werd.
Verscheidene predikanten die voor hem te Nederhorst beroepen werden, en dus niet in het boek van Krol vermeld staan, zijn wel in de oude archieven van het gerecht te vinden, zoals:
- ds. Izaak Rijpland in 1764 genoemd als overleden predikant
- ds. Gerard Krook in 1732
- ds. Theodorus Paludanus in 1670 en 1674
- ds. Rutgerus Paludanus in 1626 en 1630.

Enkele akten waarin deze laatste, dus mij oudst bekende, dominee wordt genoemd bespreek ik hier in het kort.

Rutgerus, de vader van Theodorus, was getrouwd met Lijsbeth Dircks dochter. Drie van hun kinderen, Gijsbertje, Elisabeth en Dirk, werden gedoopt in Nederhorst den Berg. Hilletje, Catharina en Theodorus zijn voor 1639 geboren. Van deze periode zijn geen doopboeken aanwezig.
Toen dochter Hilletje 4 jaar oud was in het jaar 1630, werd er een akte gepasseerd waarin Lambert Jacopsz van Bommell, toen woonachtig te Vianen, erkende 50 carolus guldens schuldig te zijn aan Hilletje. Hij had haar dit bedrag als PILLEGIFT (doopgeschenk) beloofd op 26 augustus 1626. Hij verklaarde dat het bedrag, verhoogd met jaarlijks 6% rente, direct na zijn overlijden ("afflijvich geworden ende deser werelt overleden sall sijn") uit zijn na te laten goederen betaald zal

worden.
Mocht de kleine Hilletje eerder komen te overlijden, dan zal aan haar moeder, Lijsbeth Dircksdochter of aan de erfgenamen van de moeder, de pillegift plus rente uitgekeerd moeten worden.
Wanneer Lambert Jocopzn. stierf is niet bekend. Wel weten wij dat de in 1626 geboren Hilletje Paludanus overleed in 1647. Zij was toen het vierde kind dat ds. Rutgerus Paludanus door de dood verloor.

Op 28 januari 1626 werd een huwelijk gesloten voor de schout, Peter van de Leeuw, en de beide schepenen van Nederhorst.
De Bruid, Geertje Heynricks, weduwe van Melis Cornelisz en de bruidegom, Lambert Jocopsz, afkomstig uit het gehucht Nekkeveld bij Bunschoten, hebben door ds. Rutgerus Paludanus driemaal hun voorgenomen huwelijk in de kerk laten afkondigen, "sonder dat daer eenijge verhindering was voorgecomen".
Niets staat de voltrekking van het huwelijk dus in de weg.
Ds. Paludanus "soude de voorschreven persoonen gaern in de kercke verenicht hebben" ...maar...nadat de afkondigingen gedaan zijn, komt de dominee ter ore dat Lambert Jocopsz niet gedoopt is.
Dus het was Paludanus niet toegestaan, naar de Christelijke orde, de bruidegom in het huwelijk te bevestigen.
Omdat de bruidegom toch graag getrouwd wilde zijn, heeft hij zich tot schout en gerecht van Nederhorst gewend met een verklaring van de dominee en het verzoek "dat het gherecht hem soude gelieven in de heilige staet des huywelijcx te bevestigen".
Jonkheer Godaert van Reede, heer van Nederhorst, als "onsen ambachtsheere" werd ook ingeschakeld en geeft het gerecht het advies om man en vrouw "niet onecht bij malcanderen te laten sitten".
Voordat de acte van trouw werd ondertekend verklaarde het bruidspaar "malcanderen te hebben belooft d'een den anderen als man ende wijff gehouw en getrouw te sijn; malcanderen nu, noch te nimmer meer te sullen verlaten, om lieff noch om leet, ja om geenderleye saecken".

Het gerecht, in naam der H. Justitie wenste hen toe "dat den almogenden Godt, schepper aller dingen, die hen tot desen H. Bant des huwelijcx t'samen beroepen heeft, hen wilde verbinden met rechter lieffde ende trouw en haer oock wilde verlenen veel geluk tot salichheyt. Amen".

MEER OVER DOMINEE POERAET.

G. Verheul

We zagen al dat ambachtsheer en schout niet erg ingenomen waren met de komst van dominee Poeraet en dat ze al gauw een kwestie met hem hadden (de afbraak van een diakoniehuisje).
Maar ook blijken er binnen de kerkeraad partijschappen te zijn ontstaan, waar Poeraet handig gebruik van maakt. In maart 1725 wordt er een klacht ter classis gedeponeerd. De ex-kerkeraadsleden Cornelis Bruinen en Pieter Bongenaar beklagen zich daarin over de predikant en over zijn behandeling van diakoniezaken. Ook de schout ondertekent die klacht, waarin men eist dat het de predikant verboden wordt het avondmaal te bedienen. De classis zit er mee. Men verwijst de zaak terug naar de Bergse kerkeraad. En die (lees Poeraet) heeft drie maanden later de zaak "in der minne geschikt".
In 1729 speelt er voor de classis weer een andere kwestie: Pieter van Gunst contra dominee Poeraet. Er wordt eindeloos geprocedeerd en stukken opgevraagd. Maar het slot is dat van Gunst zijn aantijgingen moet terug nemen en dat dominee Poeraet moet verklaren dat hij te voorbarig was met zijn verklaring dat van Gunst "iets had met de meid".

De classis, toch wel gewend aan allerlei weinig geestelijke affaires, krijgt wat genoeg van Poeraet en zijn machinaties, maar kijkt toch vreemd op als er in het jaar 1729 ernstige financiële malversaties aan het licht komen. Dominee Voet, predikant van Ankeveen moet de classis rapporteren dat Poeraet in de jaren waarin hij quaestor was ƒ 92,-- uit de classicale kas heeft verduisterd, althans na herhaald aandringen niet boven water heeft weten te brengen. Poeraet zelf verschijnt niet ter vergadering. Ook in de volgende vergadering van de classis ontbreekt Poeraet. En terecht, want dan blijkt er ook nog eens honderd gulden zoek te zijn. Die had Poeraet, "seggende dat dominee Voet die nodig had voor noodlijdende kerken", losgekregen van de Utrechtse classis.
De classis is nu goed wakker geworden. In de volgende

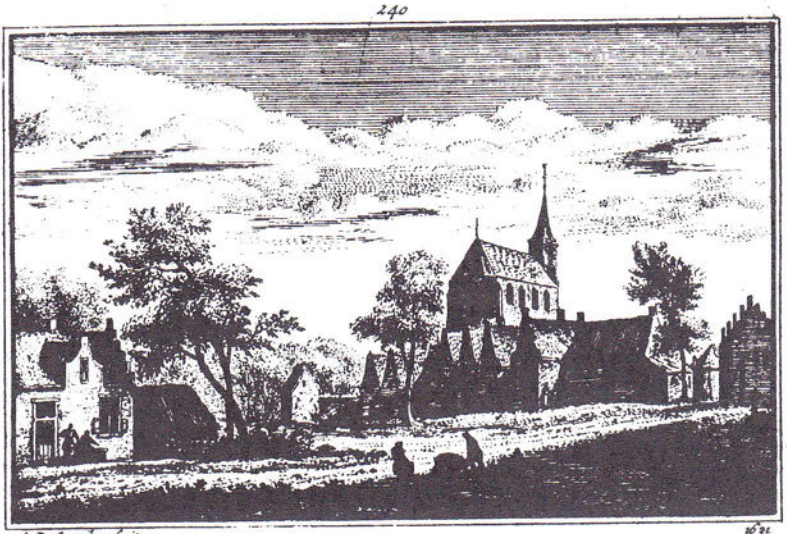
vergadering wordt verslag gedaan van een onderzoek ter plaatse. Poeraet heeft kans gezien de ƒ 92,-- aan te zuiveren. De diakonieboeken blijken op dat moment in orde en de kerkeraad heeft geen klachten over dominee Poeraet!
In Nederhorst schijnt dus nog de zon. Maar donkere wolken pakken zich samen in Amersfoort. De classis zit nog met die verdwenen honderd gulden. "Die heb ik al teruggestuurd", zegt Poeraet. Dat blijkt niet het geval. Nu dreigt suspensie of schorsing. De classis bepaalt dat Poeraet vervallen is van alle functies in classis of synode. Tot de volgende zitting van de classis mag hij niet meer preken of sacramenten bedienen. Zondags zal er "aen den berch" door andere predikanten worden voorgegaan 'in aanwesigheit van Poeraet'!
Maar dat laatste pikt Poeraet niet. Dan zou immers heel Nederhorst weten wat er aan de hand is en hij krijgt gedaan dat de diensten zullen worden waargenomen door proponenten.
Dat gebeurde wel meer. Maar de classis doorziet de truc en bepaalt tevens dat de predikant die de eerst volgende zondag moet preken ook de kerkeraad zal informeren.

Op de volgende classicale vergadering van 2 november is men bereid de schorsing op te heffen op voorwaarde dat Poeraet een boetepredicatie houdt. Hem kennende schrijft de classis voor dat hij daarin moet zeggen: "Ick heb my schuldig bevonden aen sulke misdaeden waer van ick door de eerwaerde classis van Amersfoort ben overtuigt".
De tekst van de preek moet Poeraet aan de kerkeraad geven en die moet weer aan de predikanten van de buurgemeenten (dominee Voet en dominee Huigens) melden of Poeraet wel precies deze woorden heeft gebruikt.
Dominee Voet en dominee Huigens rapporteren bij de volgende vergadering 22 maart 1730 geen rapport te hebben ontvangen. De vraag blijft open of de opgedragen preek wel gehouden is.
Drie maanden later wordt de twijfel alleen maar groter. Want ter classis verschijnt Jan Barentsen Blom met een brief van de kerkeraad van Den Berg waarin het besluit is vastgelegd ter classis geen enkele verklaring 'insake de swevende

kwestie' af te leggen. Ook Poeraet heeft die verklaring onderte-kend, naar Barentsen zegt 'onder protest'. Poeraet is aanwezig maar houdt -met verwijzing naar de brief- zijn mond stijf dicht. Hij mag immers van zijn kerkeraad niet spreken!
Intussen spelen nog twee andere zaken: De schout vraagt aan de classis toestemming voortaan in Vreeland te mogen kerken. Dat wordt toegestaan. En Claartje Willems uit Overmeer, lid van de Kortenhoefse gemeente, vraagt daar de diensten te mogen blijven bezoeken (bij dominee Huigens).
Dat wordt ook toegestaan. Natuurlijk was dat niet leuk voor de Bergse kerkeraad.
Men besluit nu de scriba van de classis naar Nederhorst den Berg te sturen om ter plaatse de zaak met de kerkeraad door te praten. Poeraet moet dan ook de tekst van zijn boetepreek overleggen. Zo niet, dan zal weer een schorsing volgen.
Op 19 juni vindt de bijeenkomst plaats. Poeraet begint, als bewijs van goed gedrag de tekst te overhandigen van een geschrift van zijn hand over een tekst uit Haggai. 'Of de heren visitatoren het willen nalezen om te zien of het wel zuiver in de leer was'. Dan komt de zaak Claartje Willems ter tafel. Het zit Poeraet blijkbaar hoog. Maar Voet laat zich niet van de wijs brengen. Hij vraagt naar de notulen van de kerkeraad. Poeraet zegt dat Voet die al moet hebben. Maar dat is een leugentje want er was nooit genotuleerd. Voet vraagt door en dan wordt Poeraet kwaad. 'Niet sonder hevigheit seide Poeraet dat men sulcke strikvragen niet en behoorde te stellen'. Poeraet roept de kerkeraad voor overleg naar buiten.
Als de heren weer binnen komen blijken ze een slimmigheidje te hebben bedacht: Zij eisen inzage in de beslissing van de classis. Maar de gedeputeerden laten zich niet afleiden. Als geen boetepreek wordt overgelegd, dan wordt Poeraet geschorst. En dat gebeurt waarna Poeraet dreigt met in beroep gaan bij de synode.
De schout, Johan van Soesdijk, wordt het allemaal wat te bar. Hij verschijnt ter classis met een bezwaarschrift tegen Poeraet, ondertekend door dertig lidmaten. (Er is dus duide-

lijk een pro- en een contra Poeraet-partij in Nederhorst). De predikant "heeft sich sedert geruimen tyt nergens anders mee beholpen dan met leugentael, bedriegeryen en diergelyke schandelyke misdaeden". Hij eist Poeraets ontslag. Maar dat gaat de classis voor dit moment te ver.

(wordt vervolgt)

Den BERGH aan de VEGHT

WATERBEHEERSING (deel 2)

K. Scherpenhuijsen

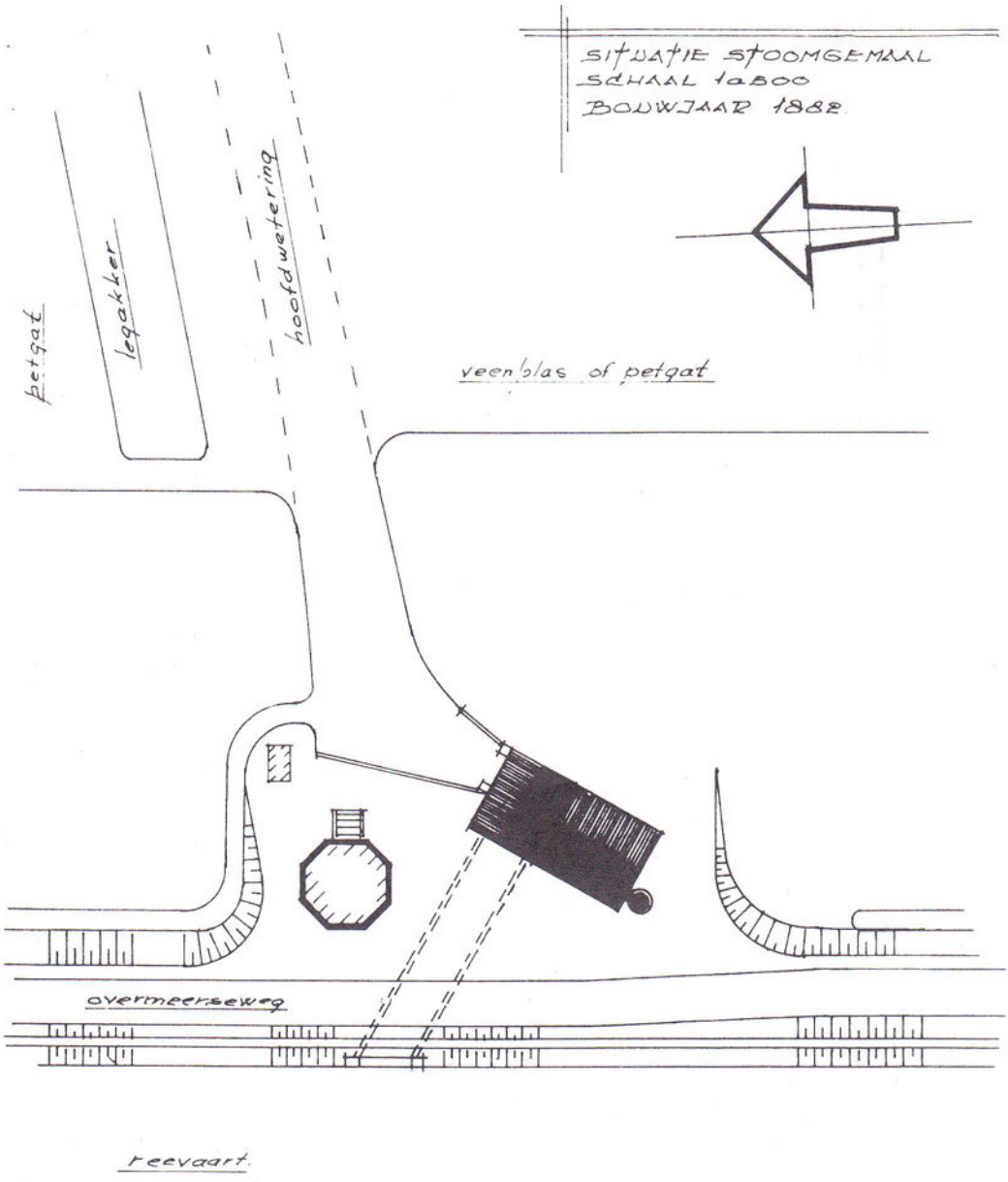
STOOMGEMAAL VAN DE HORSTERMEERPOLDER GELEGEN AAN DE OVERMEERSEWEG.

Toen de Maatschappij tot exploitatie van de Horstermeerpolder in 1882 een aanvang maakte met de tweede drooglegging van het meer, kwam opnieuw de bemaling ter sprake.
Door het ontstaan van de stoommachine als krachtbron was men niet meer aangewezen op windkracht van de poldermolens, zoals bij de eerste droogmaking in gebruik, die niet bleken opgewassen te zijn tegen de sterke kwel in het meer, waardoor de bemaling in 1636 werd opgegeven en de polder weer vol liep.
Als oplossing werd gekozen voor een trapsgewijze bemaling met twee stoomgemalen, een z.g. ondergemaal en een bovengemaal.
Het ondergemaal is gebouwd aan het einde van de Machineweg, waaraan deze weg dan ook zijn naam te danken heeft, tegen de oude nog bestaande ringsloot van de eerste drooglegging. Dit gemaal pompte het water uit de droogmaking in de afgedamde ringsloot, waardoor het werd afgevoerd in de Blijkpolder.
Het bovengemaal is gebouwd aan de Overmeerseweg bij de hoofdwetering van de Blijkpolder en naast de oude poldermolen. Dit gemaal bracht het water vanuit de Blijkpolder in de Reevaart.
De werkwijze was dus dat het ondergemaal alleen het water uit de Horstermeer maalde en het bovengemaal dit water in de Reevaart bracht maar eveneens de Blijkpolder op peil heeft gehouden.
Op 15 september 1882 is het bovengemaal in werking gesteld terwijl het ondergemaal in het voorjaar van 1883 gereed kwam voor bemaling. Het eigenlijke droogmalen van het meer heeft echter plaatsgevonden met tijdelijke pompen daar het meer reeds droog was ten tijde van de inwerkingstelling van de stoomgemalen.
Door de grote kwel in het meer vanuit de omliggende polders

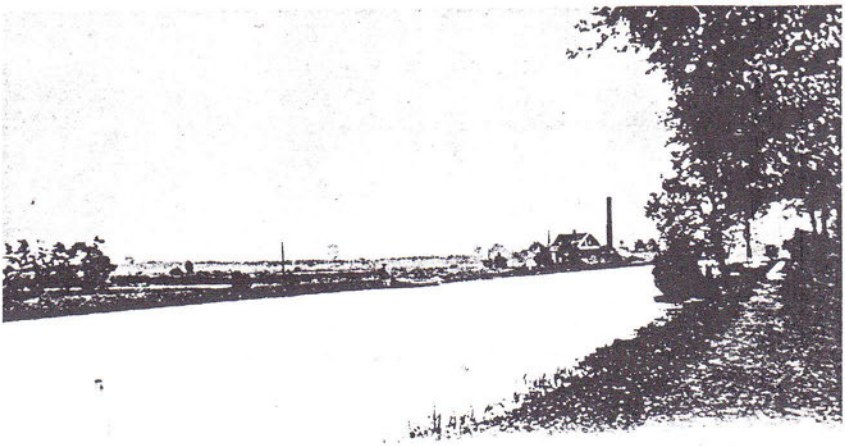
en de excentrische ligging van het ondergemaal aan de Machineweg, bleek de bemaling met de twee stoomgemalen niet gunstig te zijn en te duur. Om aan deze nadelen te ontkomen is in 1895 een nieuw stoomgemaal gebouwd in Overmeer ter plaatse waar vroeger de open verbinding van het meer met de Vecht was gelegen. Het gebouw van dit gemaal, waarin twee pompen waren geplaatst aangedreven door een stoommachine, is nog aanwezig en verbouwd tot woning met bedrijfsruimte, het huidige perceel Vreelandseweg no. 2.
Dit stoomgemaal heeft dienst gedaan tot 1924 toen het werd vervangen door het huidige elektrische gemaal aan de Middenweg, waarmede voor het eerst de problemen met de bemaling waren opgelost.

De stoommachines van het gemaal in Overmeer zijn in 1910 nog vervangen door dieselmotoren voor aandrijving van de pompen maar ook deze wijziging kon geen bevredigende bemaling geven daar ook dit gemaal niet op een goede centrale plaats was gelegen ten aanzien van de watertoevoer vanuit het meer.
Het oude stoomgemaal aan de Machineweg, het z.g. ondergemaal, is na de buitengebruikstelling in 1895 verbouwd tot woningen (tot op heden nog steeds bewoond), plaatselijk bekend Machineweg nrs. 55 t/m 59.

Na het opheffen van de trapsgewijze bemaling in 1895 was ook de waterbeheersing van de Blijkpolder komen te vervallen maar door het aanbrengen van een duiker met overloop naar de Horstermeer kon het overtollige water weglopen in genoemde polder, waar het eveneens door het gemaal in Overmeer werd uitgeslagen.
Het bovengemaal aan de Overmeerseweg is, na de opheffing als gemaal, in 1899 verkocht aan de heer R. van Beek, welke het gebouw inrichtte als graanmaalderij en fouragehandel. Boven de watergang naar de Reevaart is toen een houten opslagloods gebouwd, welke in 1954 is vervangen door een loods van baksteen.

situatie in **1882.**

Nederhorst den Berg

Het bovengemaal aan de Overmeerseweg aan de hoofdwetering van de Blijkpolder.

In 1926 werd het bedrijf overgenomen door de heer A. Pfeiffer, erfgenaam van de heer van Beek, welke het bedrijf voortzette, nadat hij jaren een graanmaalderij had gedreven in de graanmolen aan de Reeweg, bekend als de molen van Albin.
De heer Pfeiffer heeft het bedrijf in 1945 verkocht aan de heer W. Brouwer, welke hier de fouragehandel heeft gedreven tot 1959, waarna de gebouwen zijn verkocht aan de heer De Rijk, welke er een fabriek van bakkerijgrondstoffen vestigde tot 1968. Daarna is het complex verhuurd aan de heer L. Gerritsen, die een fabriek begon van kampeerartikelen en dekzeilen onder de naam "Polylux".

In de nacht van 6 op 7 januari 1971 is het gebouw geheel verwoest door brand en verloren gegaan.

Deze brand betekende het einde van het bouwwerk dat 90 jaar dienst had gedaan als onderkomen voor verschillende bedrijven, maar slechts 13 jaar als poldergemaal, waarvoor het in 1882 was gebouwd!
De funderingen van het gebouw en de watergang, welke geheel uit metselwerk bestond (in een zeer zware uitvoering) zijn eveneens eind 1987 verwijderd.

(wordt vervolgd)

G&E 7 jan 1971:

Felle brand verwoest fabriek kampeerartikelen

NEDERHORST DEN BERG — De brand die het bedrijf van Polylux vannacht volledig heeft verwoest, werd tussen half twee en kwart voor twee ontdekt door een van de achterburen van het bedrijf. Die woont nog maar sinds kort in Nederhorst en kon daarom in zijn gejaagdheid het nummer van de plaatselijke brandweer niet vinden. Hij belde naar de Hilversumse politie, waarvan hij het nummer uit zijn hoofd kende, waarna brandweercommandant K. Scherpenhuijsen werd gealarmeerd. De commandant arriveerde als eerste bij het als een fakkel brandende gebouw. Korte tijd later voegden veertien van de zeventien vrijwillige brandweerlieden zich bij hem, met al het beschikbare materieel.

In de verre omtrek was er toen nog geen mens te bekennen. Over de Overmeerzeweg, waaraan het in een oud gemaal gevestigde bedrijf gelegen is, sloegen toen toch al meterslange vlammen, die ver in de omtrek te zien moeten zijn geweest. Het vuur vond gretig voedsel in snthetische stoffen als polyester en schuimplastic, de grondstoffen voor het campingartikelenbedrijf.

Bewoning

Even ontstond er een lichte paniek, toen één der inmiddels gearriveerde omstanders beweerde dat er nog mensen boven het bedrijf moesten wonen. Commandant Scherpenhuijsen probeerde via een trap aan de achterzijde de eerste verdieping te bereiken, maar de immense hitte maakte hem dit onmogelijk. Tot ieders opluchting kwam even later van het gemeentehuis de melding dat de bewoners kortgeleden verhuisd zijn.

Overzicht van archieven en indices (klappers) betreffende Nederhorst den Berg

aanwezig bij het

Streekarchief te Hilversum

archieven van:

gemeentebestuur, 1625-1936 *
- met burgerlijke stand: geb. 1811-1892, huw. 1811-1912, overl. 1811-1932
- nog geen bevolkingsregisters
gerecht, 1620-1811 *
notarissen, 1664-1710, 1770-1789 *
polders:
- Blijkpolder, 1708-1951 *
- Heintjesrak- en Broekerpolder, 1762-1979 *
- Horn- en Kuijerpolder, 1746-1962 *
- Horstermeerpolder, 1612-1980 *
- Spiegelpolder, 1779-1979 *
Ned. Hervormde Gemeente, (1600) 1625-1954 *
DTB's (doop-, trouw- en begraafboeken van vóór 1811) *

* betekent dat er een toegang is in de vorm van een inventaris of plaatsingslijst

indices op bovengenoemde DTB's:

hervormd dopen, 1639-1812
hervormde huwelijken, 1639-1813
hervormd begraven/overlijden, 1625-1811
impost v.h. gerecht op huwelijken, 1625-1732

indices op archief van het gerecht:

schepenakten (hierin ook enkele transporten en huwelijken), 1722-1811

N.B.: de indices zijn alle geordend:
- alfabetisch op familienaam
- alfabetisch op patroniem
- op datum

de indices op de schepenakten zijn ook geordend naar soort akte

Omslagprent:

gemeentegrenzen van Nederhorst den Berg
in het jaar 1867. de Horstermeerpolder
is nog niet drooggemaakt.